

Čeprav so v knjigi zajete vse rodbinske veje, je poudarek na t. i. smledniški veji, ki ji je pripadal tudi avtor. Vsako poglavje je razdeljeno na dva dela, in sicer je prvi, obširnejši del, analitični, drugi, krajši del pa sintetični. V prvem delu avtor analizira posamezne vire, iz njih vleče zaključke, postavlja teorije, od katerih nekatere zaradi pomanjkanja virov ostajajo zgolj teorije, v drugem delu pa naredi daljši povzetek vseh dognanj iz prvega dela. Na ta način olajša delo tistim bralcem, ki jih zanima zgolj vezana zgodba, brez vseh dvomov in vprašanj, ki so neločljivo povezana z vsakim raziskovalnim delom.

Čeprav avtor po stroki ni bil zgodovinar, je delo opravil zelo dobro in suvereno. Posebej velja izpostaviti njegovo ugotovitev glede plemiškega statusa Lazarinijev, ki je dolgo časa buril duhove tudi znotraj same rodbine. Pravilno je namreč ugotovil, da Lazariniji ob prihodu na Kranjsko niso bili plemiči in da tudi pred letom 1770 oz. 1771, ko jih je Marija Terezija povišala v barone, niso bili deležni formalnega povzdiga v plemiški stan s strani suverenega vladarja, kot je bilo to običajno. Pač pa so jim plemiški status neformalno priznali kranjski stanovi konec 17. stoletja, potem ko se je posameznim članom uspelo rodbinsko povezati v ugledne plemiške rodbine in si pridobiti plemiško posest v obliki zemljiških gospodstev, kar jim je prineslo mesto v deželnih stanovih. Podoben primer je pred kratkim odkril dr. Boris Gollec tudi pri rodbini Valvasor.

Pri oceni knjige o rodbini Lazarini je vsekakor treba upoštevati, da avtor ni imel namena napisati znanstvene monografije niti je ni imel namena objaviti, saj čas, v katerem je njegovo raziskovanje potekalo, zgodovini plemstva ni bilo naklonjeno. S tega vidika je treba tudi razumeti avtorjev na trenutke zelo oseben pristop, ko skuša ocenjevati ali opravičevati dejanja svojih prednikov. Avtorjeva neformalna zgodovinopisna podlaga včasih pripelje tudi do tega, da si nekatere stvari razloži nekoliko po svoje, kar pa ni mogoče, saj na ta način tudi profesionalne zgodovinarje spodbudi, da na stvari pogledajo z novega zornega kota, izven ustaljenih zgodovinopisnih okvirjev. Morda nekoliko preseneča dejstvo, da so kljub zelo širokemu naboru uporabljenih virov in literature nekatera temeljna dela ostala prezrta. Tu so mišljeni predvsem prepisi matrik kranjskih, graških in goriških župnij Ludvika Schiviza pl. Schivizhoffna, ki bi avtorju omogočila razrešitev marsikaterih nejasnosti.

Omeniti je treba še eno posebnost Lazarinijevega besedila, ki ne sledi običajnim načelom današnjega slovenskega zgodovinopisja. Vsa osebna imena in plemiške nazive pa tudi nazive nekaterih ustanov in inštitucij je pustil zapisane v nemškem (včasih tudi italijanskem) jeziku. Kot lahko preberemo v uvodu, se osebno ni strinjal s slovenjenjem, zato sta tudi urednika to željo spoštovala in imen nista prevajala v slovensko obliko. Resnici na ljubo je treba povedati, da tudi med slovenskimi zgodovinarji glede tega

še danes ni enotnega mnenja. Na tem mestu se ni smiselno spraševati o avtorjevih razlogih za takšno prepričanje niti špekulirati, ali bi morda v današnjem času spremenil svoje mišljenje. Je pa vsekakor treba upoštevati, da so plemiči, ki so živeli v slovenskem ali vsaj dvojezičnem okolju, dobro poznali slovenski jezik in ga povečini tudi vsi obvladali. Imena mnogih izmed njih so obstajala tudi v slovenski inačici in zato slovenjenje osebnih imen, da ne govorimo o inštitucijah ali raznih nazivih, ki so imeli uradno slovensko inačico tudi pred letom 1918, historično gledano ni nepravilno.

Besedilo se konča sredi osemdesetih let 20. stoletja, čeprav sta ga urednika za zaokroženost zgodbe nekoliko dopolnila tudi z mlajšimi podatki. Končne redakcije besedilo zaradi avtorjeve smrti ni bilo nikoli deležno. To je treba izpostaviti zato, ker se je v času po njegovi smrti v raziskovalni sferi odkrilo marsikaj novega, kar bi zgodbo o Lazarinijih še dopolnilo, v nekaterih segmentih tudi korigiralo. Vendar sta se urednika namenoma odločila, da besedila ne bosta popravljala ali dopolnjevala (razen v nekaterih evidentnih primerih), ampak bosta objavila originalno in neokrnjeno verzijo. Z vidika današnjega slovenskega zgodovinopisja je morda to tudi edina šibka točka monografije, saj bo ta zaradi svoje obsežnosti in analitičnosti še dolgo ostala referenčno delo o rodbini Lazarini. A takšno stvar je zaradi specifičnosti situacije, v kateri je knjiga nastajala, treba vzeti v zakup.

Vsekakor je treba poudariti, da to nikakor ne zmanjšuje vrednosti knjige, ki tako po eni strani predstavlja pomemben kamenček v mozaiku tako dolgo zamolčevane plemiške zgodovine v slovenskem prostoru, po drugi strani pa je dober temelj za nadaljnje raziskave rodbine Lazarini in plemstva na Slovenskem na sploh.

Miha Preinfalk

Janez Höfler: O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem. K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku. Ljubljana: Viharnik, 2013, 552 strani.

Delo je sad avtorjevega 30-letnega raziskovanja starejše slovenske cerkvene zgodovine s posebnim poudarkom na razvoju srednjeveške (pra)župnijske mreže. Prvo delo s tega področja je izdal že leta 1986, v naslednjih letih pa so sledile objave gradiva za gorenjske in notranjske pražupnije v zbirki *Acta Ecclesiastica Sloveniae*. Primorski je leta 2001 posvetil posebno knjigo. V pričujočem delu so s strani avtorja

na novo obravnavane Koroška, Dolenjska, Bela krajina, Štajerska in Prekmurje.

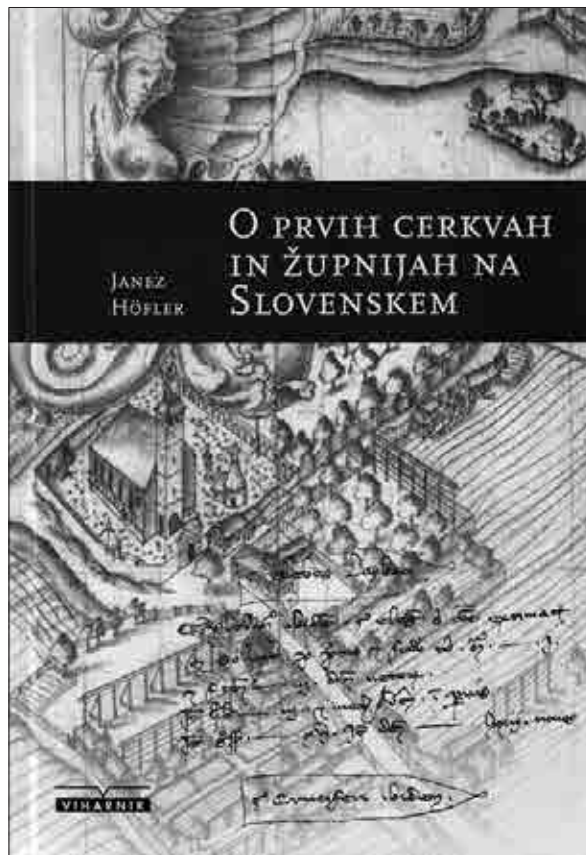
Avtor na prvih straneh postreže z zajetno in celovito študijo pokristjanjevanja naših prednikov in prikazom razvoja (pra)župnijske mreže oziroma organizacije od zgodnjega, preko visokega in poznega srednjega veka z nakazanim razvojem v novem veku. Tematiko jasno postavi v zgodovinski in zemljepisni okvir sosednjih dežel in njihove preteklosti, ki omogoča razumevanje srednjeveškega prepletanja svetnega in cerkvenega na Slovenskem. Lahko rečemo, da je svoje prvotne izsledke in objave dogradil ter izpopolnil, zato je pričujoče delo čudovit primer objave raziskovalne dejavnosti marljivega raziskovalca, ki ni nikoli povsem zaključena.

Avtor logično interpretira razvoj pražupnij, vikariatnih župnij, vikariatov, patronatnih župnij, prvotnih lastniških cerkva ter njihovo vključevanje v župnijsko in arhidiakonatsko mrežo posameznih škofij. Delo je monumentalno po količini obdelanih in predstavljenih listin, podatkov, hipotez.

Uvodna študija bo lahko služila kot priročnik, če že ne pravi učbenik, s področja vsebin, izrazoslovja in pojmov, ki so povezani s srednjeveško zgodovino Cerkev na naših tleh. V tem je skrita velika vrednost Höflerjevega dela. Vsebinsko zadovoljivo pojasni srednjeveške (cerkvenopravne) pojme: župnija, lastniška cerkev, patronat, odvetništvo, desetina, enklava, kanonične pravice, podelitev, potrditev, umestitev ... Nazorno opiše proces izločitve posameznih novih župnij in vikariatov iz matične župnije. Morda bi lahko nekoliko bolj razložil različne oblike cerkvene posesti oziroma premoženja ter z njimi povezano pestrost cerkvenopravnih oseb: župnij (nadarbina, lat. *praebenda*, nem. *Pfründe*), kaplanij, beneficijev, mašnih ustanov, bratovščin ...

Morda bi avtor lahko napravil še nekaj dodatnega truda pri uveljavljanju znanstvenega slovenskega izrazoslovja, saj nekateri tuji izrazi niso povsem na mestu ali pa niso slovenjeni v pravilni obliki. Pri pojmu *inkorporacija* avtor verjetno v duhu Frana Kovačiča uporablja besedo *utelešenje*, kar pa teologi razumemo pod latinskim izrazom *incarnatio*. Kovačič je uporabljal pravilnejši dobesečni prevod *utelešenje* iz lat. *incorporatio*. Tudi nekatere tujke iz kanonskega prava bi se dalo posloveniti: *vakanten* oziroma *sedisvakantca* (izpraznjen [sedež]), *dieceza* (škofija), *prepozitura* (proštija), *johaniti* (ivanovci) ... Avtor niha med rabo slovenskega oziroma poslovenjenega izrazoslovja in rabo tujk.

Včasih se je avtorju zgodil kakšen manjši lapsus. Na str. 26 pojem *videm* enači z župniščem, ki je hiša za župnika. *Videm* je bil v resnici nadarbinska posest za vzdrževanje župnika. Najbolj pa v oči bode starinska raba besede *kapelanija*. V zadnjih desetletjih se uporablja beseda *kaplanija*. Nekajkrat medsebojno pomeša ali enači pojme: *župniščni* (od župnišča), *župnijski* (od župnije) in *župniški* (od župnika). Tudi

težko prevedljivo, a pogosto uporabljeno besedo *arhidiakon* napačno prevaja z besedo *nadduhovnik* (lat. *archipresbiter*) namesto z *naddiakon*. Na strani 106 v opombi 99 govori o *odpustih* namesto *odpustkih*.

Na nekaterih mestih avtor ne uporablja enakih meril za poimenovanje nekaterih (pra)župnij. Pravilno govori o kamniško-mariborski (pra)župniji, zanese pa ga npr. pri obravnavanju rodinsko-radovljiške (pra)župnije ali neveljsko-kamniške in laniško-šmarske župnije, ko pomembnost prvotnih (pra)župnijskih sedežev ni dovolj izpostavljena. Zlasti pri Rodinah avtor postane nezvest lastnim kriterijem, saj v besedilu pravilno navaja, da je bil sedež rodinske pražupnije prenešen v Radovljico šele sredi 13. stoletja (verjetno leta 1263). Iz povedanega izhaja, da Radovljica ni pražupnija, ampak je le privzela pražupnijske pravice svoje predhodnice, zato bi morala biti črtana s seznama pražupnij in bi se morala obravnavati le kot cerkvenopravna naslednica rodinske pražupnije. Avtor hipotetično navaja še nekaj podobnih primerov. Tudi pri pisanju patrocinija rodinske pražupnije namesto *sv. Klemen* večkrat zapiše narečno obliko *Klemn* oziroma *Klemna*.

Napačno govori tudi o avguštinskih korarjih v Dobrli vasi in njihovem »samostanu«, ki to ni bil. Pri avguštinskih korarjih (kanonikih) je šlo za t. i. zborni (kolegiatni) kapitelj in ne za samostan, čeprav so tovrstni kanoniki res živeli po posebnih, redovniških podobnih pravilih. Predstojnica velesovskega samo-

stana dominikank se ni imenovala *prednica* (ime za predstojnico redovne hiše), ampak *priorica* ...

Največja pomanjkljivost knjige je predroben tisk glavnega besedila, ki je zaradi tega težko berljivo. Verjetno mu je botrovala prostorska stiska za objavo tako obsežnega dela. Prav tako bi pričakovali v prilogi neke vrste »rodovnik župnij«, iz katerega bi bil razviden potek delitve pražupnij, ki je sicer v besedilu nakazan v obliki majhnih zemljevidov. Pomanjkljivostim bi se dalo izogniti, če bi avtor delo predložil v recenzijo.

Znanstveno zasnovano delo dokončno razbija napačne interpretacije o času nastanka posameznih župnij, ki so v preteklosti služile za praznovanje »lažnih« obletnic, ki niso utemeljene na zgodovinskih dejstvih. Tak primer je bil npr. lansko leto v Fari pri Kočevju. Prav zaradi tega knjigo priporočam v branje zlasti župnikom in ostalim župnijskim sodelavcem pri pripravi raznih »obletnic«. Delo namreč podaja jasne časovne, zemljepisne in posestniške okvire nastanka posameznih župnij. Mimo njega ne bo mogel noben resen zgodovinar, ki se bo ukvarjal s krajevno in župnijsko zgodovino.

Avtorju gre za opravljeno delo zares prisrčna zahvala, saj bo nedvomno imelo trajno vrednost v našem zgodovinoopisju.

Matjaž Ambrožič

Miha Preinfalk: Plemiške rodbine na Slovenskem. 18. stoletje. 1. del. Od Andriolija do Zorna. Ljubljana: Viharnik, 2013, 285 strani.

Prva knjiga o plemstvu v 18. stoletju in že tretja iz zbirke razkriva plemenitene rodbine, ki so na tak ali drugačen način zaznamovale Kranjsko ali druge dežele monarhije. Avtor ostaja zvest osnovnemu konceptu zbirke, v kateri osnovne podatke o posameznih članih družine dopolni z rodovnikom; predstavitev posameznih rodbin pa dopolnjuje z drugim gradivom (zlasti slikovnim), ki je pogosto v privatni lasti. Za razliko od plemstva 19. stoletja, ki so začele zbirke plemiških rodbin, je 20 rodbin v knjigi predstavljenih zelo neenakovredno: veliko več se namreč lahko pove o tistih, ki so izkoristile svoje plemenite korenine in soustvarjale zgodovino okolja, v katerem so živele. Nekatere pa so zelo hitro izumrle in zato je njihova predstavitev sorazmerno krajša. Tako že kazalo bralca ob prvem srečanju s predstavljeno tematiko opozori na različnost upravljanja z družinskimi/rodbinskim simbolnim kapitalom. Ker je med plemenitenimi predstavniki rodbin precej uradnikov in vojakov, ki so se tudi zaradi svojega poklicne-

ga življenja pozneje poročali, ni nepričakovano, da je katera od rodbin prej izumrla. Prav tako pa v duhu patriotizma poznega 18. stoletja ni nenavadno, da se je kateri od predstavljenih plemenitencev poročil tudi trikrat in ustvaril številčno družino. Zaradi načina pridobivanja plemiških nazivov v porajajoči se uradniški monarhiji 18. stoletja ni nenavadno, da je pri nekaterih rodbinah plemenitenje doseglo več bratov, vsakega zaradi lastne poklicne poti. Mnoge utemeljitve plemiških naslovov se berejo kot politični program monarhije v 18. stoletju. Lovrenc Krizant Vest predstavlja prototip socialne mobilnosti 18. stoletja: sin lekarnarja je pri 32-ih letih kot zdravnik dobil pomembno upravno funkcijo v sferi urejanja javne zdravstvene »policije«, aktivno je sodeloval v izobraževanju medicinskega osebja v okviru mediko-kirurške šole, organiziral je cepljenja proti črnim kozam in se ukvarjal z izsuševanjem močvirij v okolici Celovca, skratka bil je zgleden predstavnik novega uradništva monarhije.

Četudi so v knjigi predstavljene nekatere družine, ki so bile v centru intelektualnega in gospodarskega življenja dežele, kot so bili Zoisi, ali so bile zaradi svojih intelektualnih dosežkov posameznikov znane daleč zunaj meja dežele, iz katere so prihajale, kot je bila družina Jurija Vege, je vendarle večina predstavnikov pridobila plemenitenje zaradi dolgotrajnih uspešnih uradniških in fiskalnih služb ali pa zaradi uspešne gospodarske dejavnosti. Enega od poštnih mojstrov med plemiči srečamo ob predstavitvi rodbine Schildenfeld. Še bolj kot on pa se je za polnopravno članstvo v sicer politično šibkih deželnih stanovih leta 1791 prizadeval ostareli Gregor Födransperg, očiten primer družbenega vzpona od prevoznika in vinskega trgovca do poštnega mojstra, kupca številnih zastavljenih posesti in celo manjših zemljiških gospodstev ter zakupnika več mitnic. Tudi sin Janeza Matije Schildenfelda je kot poštni mojster tej nesporno dobičkonosni dejavnosti dodal še eno: mitničarsko. Podoben urad si je pridobil tudi drugi sin, ki pa naj bi umrl še pred svojim očetom; njegova družina pa naj bi bila precej revna.

Življenjske perspektive Schildenfeldov in Födransperov tako kot zgodbe nekaterih drugih rodbin odpirajo tudi vprašanje o dometu simboličnega kapitala, ki ga lahko v 18. stoletju patriotsko številčni družini ponudi podelitev plemiškega naziva.

Knjiga zagotovo prinaša leksikografske podatke, h katerim se raziskovalci ponavadi vračamo, ko se ukvarjamo z določenim posameznikom in to ne samo v maniri leksikografije 19. stoletja, ampak tudi v duhu iskanja kontekstov mikrozdgodovine 20. stoletja. Za razliko od geselskih člankov 19. stoletja bomo v njih našli zanimive osebne zgodbe, ki so tako del prečiščenega rodbinskega spomina kot tistih iz galerije črnih. Vstopili bomo tako v politično ideologijo in mentalitetni svet plemstva (in tistih, ki so si to želeli postati) 18. stoletja in nato z njihovimi potomci